

ELEKTRONİK DERGİLERİN GELDİĞİ NOKTA VE ELECTRONIC JOURNAL OF YASAR UNIVERSITY

Gülsevil TURAN *

ÖZ

World Wide Web'deki hızlı gelişmeler, dünyadaki sınırları kaldırırken bilimsel araştırmaların yayınlandığı hakemli dergileri de basılı ortamdaki elektronik ortama taşımıştır. Elektronik ortamda bulunan dergiler, erişimi hızlı ve düşük maliyetli ürünler olmasına karşın yüksek satın alma değeri ve firmalar tarafından tekelleşmeye gidilmesi ile bilimsel bilgiyi paylaşmada kaygılar yaratmaktadır. Araştırmacı için önemli olan ürettiği bilgilerin bilimsel arenaya kazandırılması ve atıf alabilmesidir. Bu bağlamda, bilimsel makalelere ücretsiz ve engelsiz erişim düşüncesiyle açık erişim kavramı ortaya atılmış; bu kavrama dayalı olarak yeni elektronik yayıncılık modelleri denenmeye başlanmıştır. Bu makalenin amacı, elektronik dergicilikte Türkiye'de hangi çalışmaların yapıldığını ve bu çalışmaların hangi aşamada olduğunu ortaya koyabilmektir. Örnek olarak Yaşar Üniversitesi Ücretsiz Elektronik Dergisi'nin çıkarılma sürecindeki yaşanan deneyimler ve elektronik dergilerin hakemli olmasının kaliteye yansımaları gerçeği irdelenmiştir.

ABSTRACT

While delimitating the borders in the world, the rapid developments in the world wide web also had carried the printed referee journals which contains the scientific researches to the electronic area. Although these journals found in the electronic area are the products which are easy to access and low-cost, had caused some worries about sharing the scientific information because of the high price in purchase and monopolistic tendencies of the firms. The most important thing for the researchers is to cause to gain to the scientific area, the information that he has produced and to be cited. In this context it had been suggested the "open access" term which enable to access to the scientific publications totally free and unlimited, also it had been started trying some new electronic publishing models based on this term. The main purpose of this article is to show the

* Yaşar Üniversitesi Kütüphanesi (gulsevil.turan@yasar.edu.tr).

studies about E-publishing in Turkey and the point that which had been arrived. As an example the studies about creating levels of the Yasar University Free E-journal had been described and the importance of to be a referee journal in the scientific information area had been explained.

AMAÇ

Elektronik dergilerin ortaya çıkışı, yurtdışında bu konuda yapılan çalışmalar, Türkiye’de yayınlanan elektronik hakemli dergilerin gelişimi, akademik atıf durumu, ulusal ve uluslararası elektronik dergileri dizinleyen açık erişimli arşiv oluşturulması çalışmaları ve önerileri.

İlk E-dergi Yayıncılığı

1983'te Amerikan Kimya Kurumu'nun (*American Chemical Society*), yayımladığı dergilerin tam metinlerini ticari bir şirket olan *Bibliographic Retrieval Services* (BRS) aracılığıyla hizmete sunmasıyla başlamıştır. İnternet ve diğer ilgili akademik ağlar aracılığıyla gerçek anlamda elektronik yayıncılık projeleri 1989'da meydana gelen “soğuk füzyon” olayından sonra hız kazanmıştır. O zamandan günümüze İnternet'in elektronik yayıncılık amacıyla kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. Elektronik dergilerin yüksek abonelik fiyatlarına tepki olarak geliştiği görülmektedir. Bilimsel yayıncılıkta yeterli rekabetin oluşmaması, böylece yayınevlerinin kolayca tekel oluşturabilmesine, basılı bilimsel dergilerin yayına çıkış aşamasındaki yüksek maliyeti, uzun ve zahmetli sürece karşılık e-dergilere İnternet'in olduğu her noktadan erişimin mümkün olması, hakem ve yayın giderlerinin en aza indirgenmesi ve de yayınlanabilirliğinin kolaylığı ve erişimdeki hız gibi olumlu unsurlar nedeniyle elektronik dergilerin önemi giderek artmaktadır. Bu bağlamda elektronik dergilerin ve açık erişimli arşivlerin gelişmesi ve yaygınlaşması kütüphane bütçelerini de rahatlatacak gibi görünmektedir.

Açık erişimin araştırmancının etkisini artırdığı ve çevrimiçi makalelere %336 daha fazla atıf yapıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. (Lawrence, 2001) Artık basılı dergilerde olduğu gibi elektronik ortamdaki makalelere yapılan atıfları da takip etmek mümkün olabilmektedir. Açık erişimli bilimsel bilgide, bilgi hırsızlığının en aza indirgenmesi ve atıf yapmaya zorlaması gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Yapılan atıflardan yazarın kısa sürede haberdar olması da elektronik ortamın cazibesini artırmaktadır. Bu konudaki ilk bildirge “Budapeşte Açık Erişim Girişimi – 2002” de yayınlanmıştır. Açık Erişim Girişimi ile Araştırmacıların hakemli dergilerde yayımlanmış makalelerini web sitelerinde ya da ücretsiz elektronik arşivlerde tarayabilmeleri ve

yayınlayabilmeleri de mümkün olmuştur. Bu makaleler Internet aracılığıyla herkese ücretsiz olarak sunulabilmektedir. Makalelere erişimin telif hakkıyla kısıtlanmaması, açık erişimi desteklemektedir. Türkiye’de elektronik akademik makalelere ücretsiz erişim sağlanması ve yapılan araştırma sonuçlarının Internet aracılığıyla dağıtımının teşviki, atıf takibi ve YÖK’e bağlı akademik yükseltmelerde puan alma açık erişimli elektronik akademik dergilerin sayısını artırmıştır.

Ücretsiz olan açık erişimli dergilerin hakem ve yayın giderlerini karşılamak için farklı finansal modeller ortaya çıkmıştır. Bunlar ;

- Kurum öder modeli: Her türlü harcama kurum tarafından karşılanmaktadır.
- Yazar öder modeli: Yazar 5-7 dolar arası yayın ücreti ödemektedir.
- Sponsor öder modeli: Destekleyen kuruluş finansmanı sağlar.

Dünyada Açık Erişim Girişimleri ve Bildirgeleri

- Budapeşte Açık Erişim Girişimi - 2002
- Bethesda Açık Erişim Yayıncılığı Bildirgesi - 2003
- Berlin Bilgiye Açık Erişim Bildirgesi - 2003
- BM Bilgi Toplumu Dünya Doruk Toplantısı (WSIS) Bildirgesi - 2003
- OECD Kamu Destekli Araştırma Verilerine Erişim Bildirgesi - 2004
- IFLA Açık Erişim Bildirgesi-2004

Küreselleşen dünyada teknoloji ve Internet kullanımının artması, bilimsel hakemli elektronik dergilerin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Kontrollü bilgi küreselleşmektedir ve açık erişimli arşivler elektronik dergiler aracılığı ile bizlere ulaşmaktadır. “çevrimiçi denetimli” bilgi, bizleri bilgi pazarı durumundan kurtarır mı?” sorusu akla gelebilir; ancak şu bir gerçektir ki bilginin elektronik ortama aktarılması bilimsel bilgi üretiminde hızlandırmıştır. Bugün, bilimsel dergilerin dört önemli işlevi vardır. Bunlar: güncel gelişmelerden haberdar etmek, herhangi bir bilimsel katkının kim tarafından ve ne zaman yapıldığını belirlemek, hakemler aracılığıyla kalitenin güven altına alınmasını sağlamak ve arşiv işlevi görmek (Kim, 2001).

Türkiye’de elektronik dergilerin durumu;

1-Yayın hayatına tamamen elektronik ortamda başlayan elektronik akademik dergilerin sayısı giderek artmaktadır. Bunlardan bazıları; TOJDE, TOJET, İlköğretim Online , JOY

2-Basılı ortamdan elektronik ortama geçen akademik dergiler. Daha önce bir üniversiteye ait basılı olarak yayınlanan dergiler, sonradan elektronik ortama taşınmaktadır.

3-İlk çıkış aşamasında hem basılı hem de elektronik ortamda yayınlanan akademik dergiler bulunmaktadır.

Açık erişimli elektronik dergileri arşivleme ve dizin oluşturma çalışmaları:

Kütüphanelerin web sitelerinde elektronik dergilerin isimlerine ve web adreslerine rastlamaktayız. DOAJ gibi bir rehber çalışması henüz olmamakla birlikte açık erişimli arşiv çalışmaları bulunmaktadır. Bu çerçevede Ankara Üniversitesi örneği başarılı bir çalışmadır. Ayrıca ANKOS bu konuda bir çalışma grubu kurmuştur ve destek çalışmalarını sürdürmektedir.

Türkiye’de ulusal ve uluslararası açık erişimli bir dizin hazırlanmalıdır. Hem basılı hem de çevrimiçi ortamda yayınlanan dergiler ve açık erişim çalışmalarına üniversitelerimiz tarafından başlanmıştır. Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve diğer üniversitelerde kendi bilimsel bilgi birikimlerini içeren açık erişimli arşiv çalışmaları görülmektedir. Elektronik dergileri dizinleme çalışmaları için de güçlü alt yapı ve donanımlı elemanları destekleyen kurumlar olmalıdır. Kütüphanecilerin kurmuş olduğu sivil toplum örgütlerinin ya da üniversitelerimizin işbirliği ile ulusal ve uluslararası bir dizinlemeye gidilebilir. Bilimsel bilginin geleceği elektronik ortamlardadır. Bu bilgilerin künyelenmesi ve makalelerin tam metin erişimi önem kazanacaktır. Atıf alan makalelerin ve yazarlarının ön plana çıkmasının, dizine olan ilgiyi artıracığı ve otoriteler tarafından tanınacağı kanısındayım. Bu dizinin kullanıcıları hakkında hazırlanacak kısa bir künye de, ilgi alanlarının ortaya çıkarılmasında önemli rol oynayacaktır. Bu durumda biz kütüphanecilere de bir rehber misyonu yüklenebilir ve hangi yayına öncelik vereceğimiz hakkında bize bilgi verir. Dünyaca ünlü bir elektronik bilimsel bilgi dizini yaratmak Türkiye’nin bilimsel bilgi arenasında prestijini artıracaktır.

Yaşar Üniversitesi tarafından tamamen elektronik ortamda hazırlanan ve yayınlanan *E-Journal of Yaşar University* 2005 yılında yayın hayatına başlamıştır. Ticari amaç gütmeyen açık erişimli bu dergiye <http://joy.yasar.edu.tr/> adresinden erişim mümkündür.

İlgi alanları; matematik, istatistik, bilgisayar, teknoloji, endüstri, mimarlık, iç mimarlık, işletme, iktisat, dış ticaret, pazarlama, turizm ve otel işletmeciliği, halkla ilişkiler ve bilgi yönetimidir. E-dergi uluslararası sanal bir dergi olup yılda dört kez (Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim) yayınlanmaktadır. Sunulan makale ve araştırmalar yayın ve hakemler kurulu tarafından değerlendirilmektedir. Dergi, 1. cilt 4. sayının çıkmasıyla bir yaşına girmiştir. DOAJ tarafından dizinlenmektedir.

Bu derginin yayınlanmasındaki amaçlardan biri de bilimsel makalelerin yer aldığı elektronik dergiciliğe destek vermektir.

Kaynakça

- Gadd, E. (1998). Comparing paper and electronic short loan collections. *Library Management*, 19 (5), 311-317.
- Karasözen, B. (2003). Kurumsal arşivler. *Elektronik Gelişmeler Işığında Araştırma Kütüphaneleri Sempozyumu Bildirileri* içinde (ss. 10-16). Fatih Rukancı (Yay. Hazl. ve başkaları), Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kayaoğlu, H. D. *Açık erişim kavramı ve gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye için anlamı*. <http://eprints.rclis.org/archive/00006196/01/hulyadilekmakale.pdf> adresinden erişildi.
- Lawal, S. (2002). Communication: The use and non-use of e-print archives for the dissemination of scientific information. *Issues in Science and Technology Librarianship*, Fall 2002, <http://www.istl.org/02-fall/article3.html> adresinden erişildi.
- Lawrence, S. (2001). Online or invisible. *Nature*, 411 (6837), 521. <http://www.neci.nec.com/~lawrence/papers/online-nature01> adresinden erişildi.
- Montgomery, C. H. (2000). Measurement the impact of an electronic journal collection on library costs: A framework and preliminary observations *D-Lib Magazine* içinde (ss. 1-12) , 6-10 (October)
- Penka, J. (2003). The technological challenges of digital reference. *D-Lib Magazine*, 9 (2), 1-13. 10 Temmuz 2003 tarihinde http://www.dlib.org/dlib/february/penka/02_penka.html adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2000). Elektronik yayıncılıkta son gelişmeler. *Bilgi Dünyası*, 1 (1) Nisan.
- Tonta, Y. (2005, 13-14 Ekim). Bilimsel bilgiye açık erişim (Davetli bildirisi). *E-Dünyada bilgi Yönetimi: Bilimsel İletişim İçin Yeni Modeller Uluslararası Konferansı*, 2005, İstanbul. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-yeditepe.pdf> adresinden erişildi.